

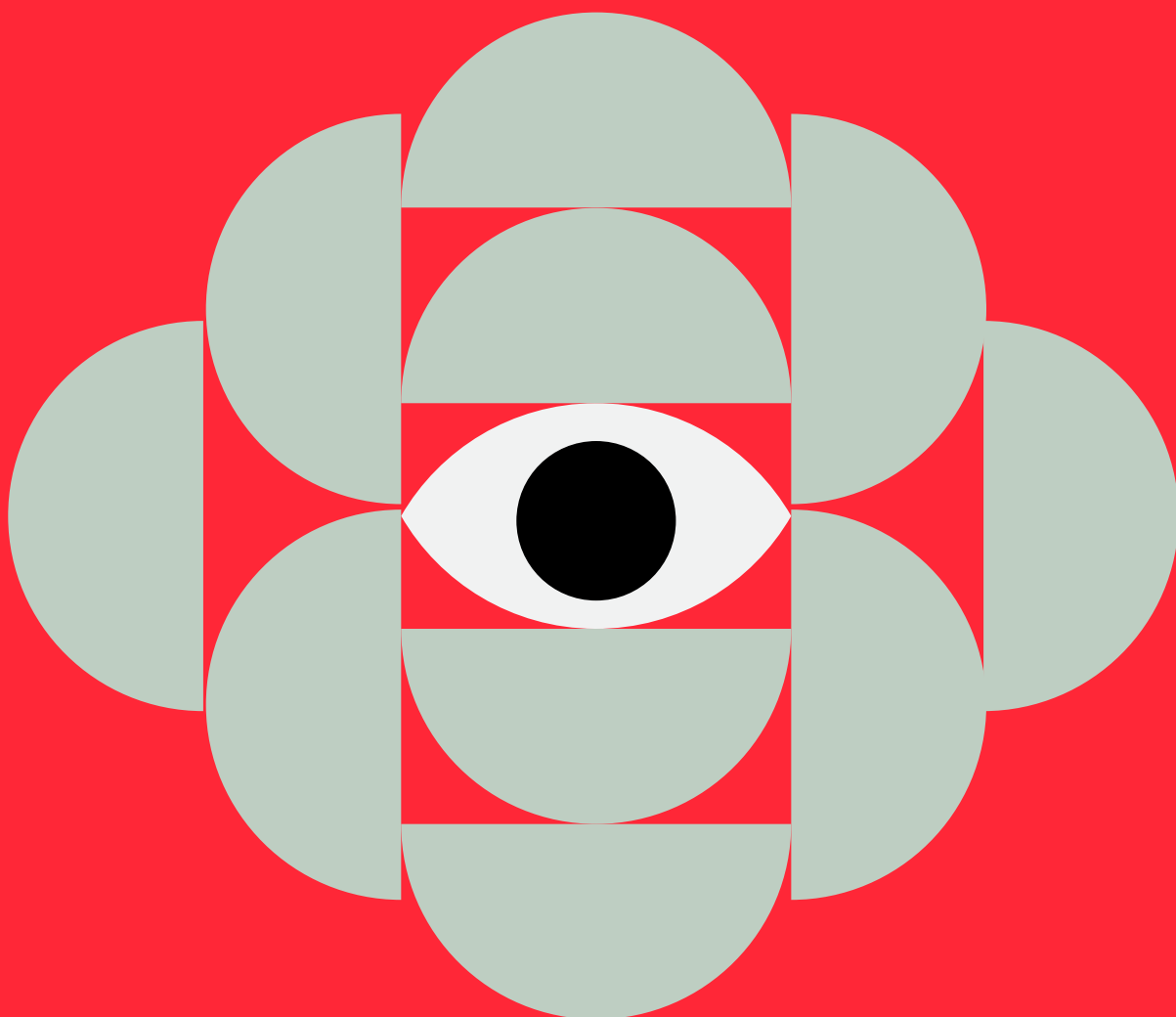
Festiwal jako forma edukacji

Asian
Cinema
Education

Wbrew stereotypom. W jaki sposób festiwale
mogą promować tolerancję i różnorodność?

Data publikacji: Grudzień 2021

przygotowany przez:

PIĘĆ SMĄKÓW
azjatycki
festiwal filmowy

**CAMERA-
JAPAN-
FESTIVAL**
KINEMA CITY, TOKIO

**HELSINKI
CINE
AASIA**

**FAR EAST
FILM
FESTIVAL**
Udine, Italy

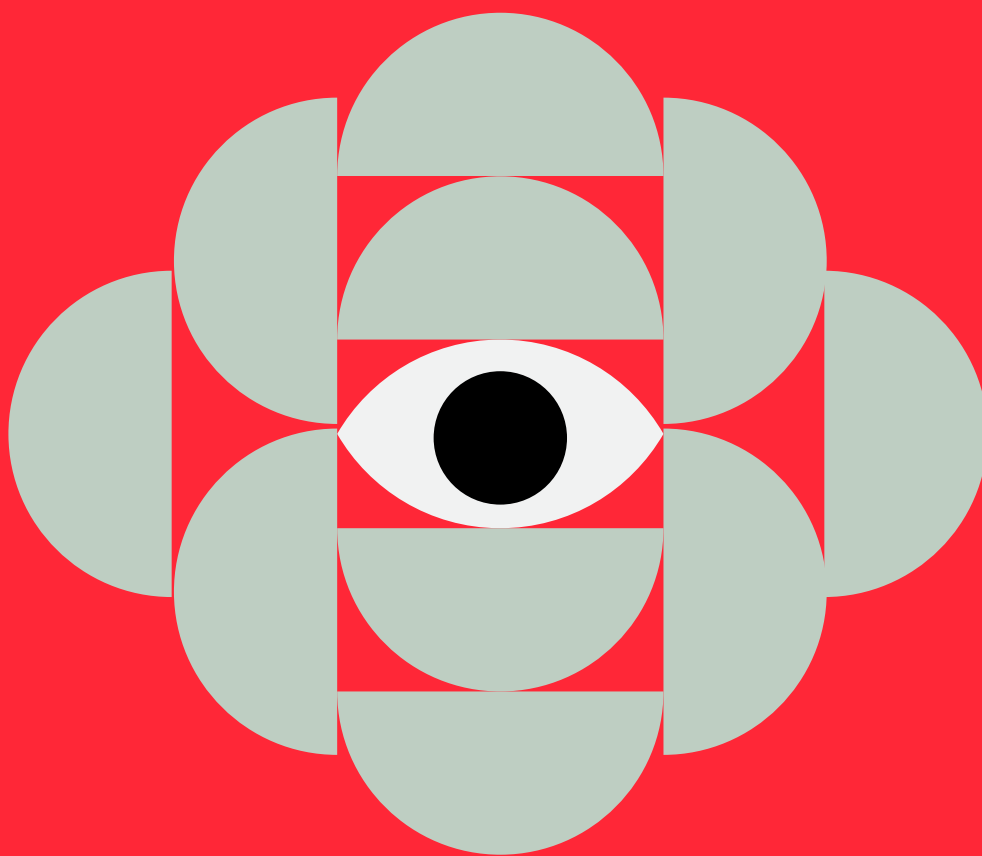
Asian Cinema Education jest częścią międzynarodowego projektu partnerskiego „Festiwal jako Forma Edukacji” realizowanego przy wsparciu Unii Europejskiej w ramach programu Erasmus+.

With the support of the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Spis treści

3	Wstęp
5	Wolontariusze: Odpowiednie szkolenie, edukacja w zakresie programu, kultury, potencjalnych problemów i zagadnień antydyskryminacyjnych. Studium przypadku: CAMERA JAPAN Festival w Rotterdamie
8	Współpraca z organizacjami pozarządowymi zaangażowanymi w pomoc uchodźcom i migrantom. Studium przypadku: festiwal Helsinki Cine Aasia
11	Angażowanie szkół oraz działania edukacyjne podczas festiwalu i poza nim. Studium przypadku: Udine Far East Film Festival
14	Docieranie do imigrantów i ekspatów oraz angażowanie ich w działania kulturalne. Studium przypadku: Azjatycki Festiwal Filmowy Pięć Smaków w Warszawie
18	Zakończenie

Wstęp

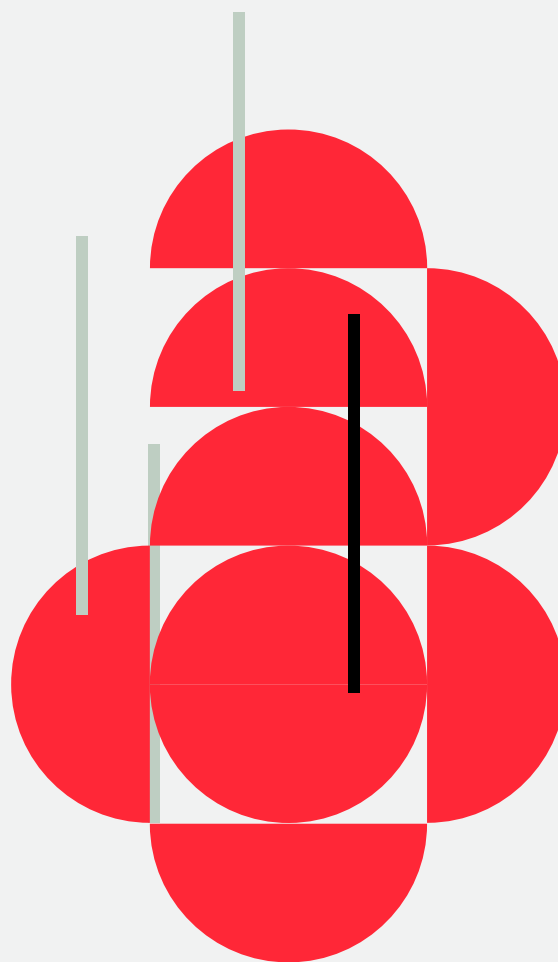
Zestaw rekomendacji praktyk dla festiwali, poprzez które mogą one promować tolerancję i różnorodność, został stworzony w ramach działania „Festiwal jako forma edukacji / Asian Cinema Education”, międzynarodowego projektu przeprowadzonego przez Azjatycki Festiwal Filmowy Pięć Smaków i jego festiwale partnerskie – Udine Far East Film Festival, Helsinki Cine Aasia i Camera Japan Festival w Amsterdamie i Rotterdamie.

Cztery europejskie festiwale filmowe specjalizujące się w kinie Azji uważnie przyglądały się temu, w jaki sposób organizowane są ich wydarzenia i jakie ich aspekty mogą zostać zmienione, poprawione czy wdrożone, by została tym samym zwiększona świadomość dotyczącą dyskryminacji i przeciwdziałaniu wszelkim jej przejawom. Wszystkim osobom zaangażowanym w projekt zależy na budowaniu inkluzywności oraz atmosfery tolerancji i szacunku, zarówno wśród organizatorów, jak i wśród publiczności. Przedstawiony tu zbiór rekomendacji i przykładów dobrych praktyk może przysłużyć się tworzeniu w pełni inkluzywnych wydarzeń i być przydatnym dla innych organizacji, które podzielają te same wartości i starają się udoskonalić swoje działanie.

Niniejszy dokument nie jest wyczerpującym ujęciem tematu, stanowi punkt wyjścia dla innych organizacji, które mogą tworzyć programy dopasowane do ich konkretnych potrzeb i okoliczności.

Organizowane przez nas wydarzenia wyrosły między innymi z potrzeby przeciwdziałania stereotypowemu postrzeganiu innych kultur oraz promowania tolerancji i otwartości na treści inne i mniej znane. Dążąc do inkluzywności i przyciągania do naszych organizacji różnych grup osób, mierzymy się z wieloma wyzwaniami. Zdajemy sobie sprawę, że nasze programy mogą nie być atrakcyjne dla osób z doświadczeniem dyskryminacji. Jesteśmy wyczuleni na problemy mniejszości w naszych krajach i rozumiemy, że należące do nich osoby muszą mierzyć się z wieloma poważnymi trudnościami. Rozumiemy też, że mogą być zainteresowane uczestnictwem w wydarzeniach kulturalnych dopiero po zaspokojeniu ich podstawowych potrzeb. Nasze organizacje są niewielkie i dysponują małymi zespołami, brakuje nam fachowej wiedzy, by wprowadzić konkretne programy zwiększające inkluzywność, ale każdy z członków zespołów jest gotów wykonać dodatkową pracę, by ciągle doksztalcać się i rozwijać na tym polu.

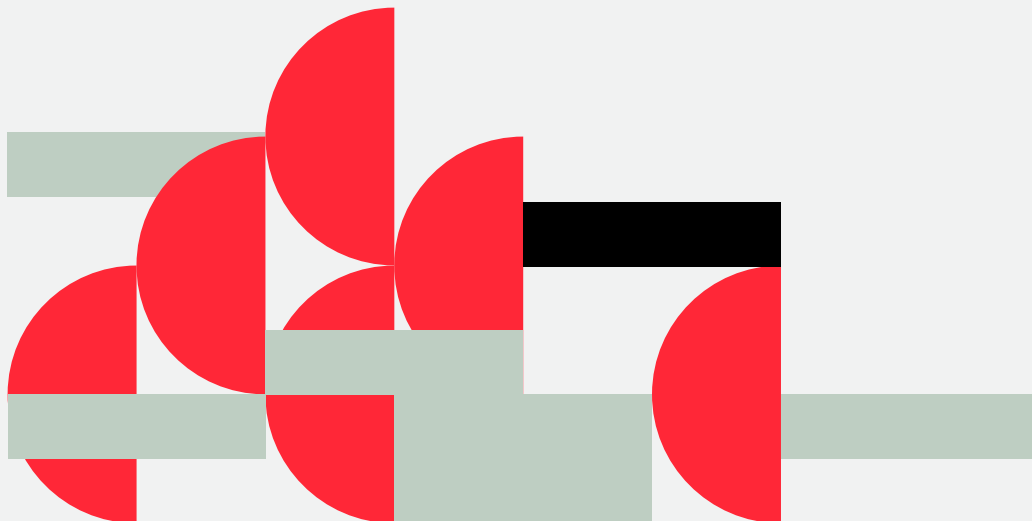
Nasze działania obejmują przede wszystkim organizację wydarzeń kulturalnych, a nie programy przeznaczone dla migrantów czy działania integracyjne, ale chcemy, by nasze wydarzenia były inkluzywne, edukacyjne i uwrażliwiały uczestników na różne potrzeby społeczności wokół nas.

Poniżej przedstawiamy cztery obszary na których, jak wynika z naszego doświadczenia, warto skupić się podczas organizacji wydarzeń kulturalnych:

- współpraca z wolontariuszami,
- współpraca z organizacjami pozarządowymi,
- działania edukacyjne,
- włączanie ekspatów i imigrantów.

Mamy nadzieję, że nasze doświadczenia i przemyślenia okażą się przydatne dla organizatorów festiwalu filmowych i innych wydarzeń kulturalnych, które chcą promować otwartość, inkluzywność i tolerancję.

Wolontariusze: Odpowiednie szkolenie, edukacja w zakresie programu, kultury, potencjalnych problemów i zagadnień

Studium przypadku: CAMERA JAPAN Festival w Rotterdamie

Wolontariusze są podstawą wielu instytucji kultury. Mają różnorodne zadania i obowiązki, często są też twarzą danej organizacji, reprezentując ją przed światem zewnętrznym. Rola ta sprawia, że są papierkiem lakmusowym, pokazującym stosunek organizacji do różnorodności. Jednocześnie są też osobami, które bezpośrednio doświadczają nietolerancji i dyskryminacji w stosunku do i ze strony uczestników. W tym rozdziale przyjrzymy się procesowi tworzenia różnorodnej grupy wolontariuszy w ramach organizacji, dostrzeganiu i radzeniu sobie z dyskryminacją, oraz szkoleniu wolontariuszy, by pomóc im jej przeciwdziałać.

Różnorodność w organizacji

Różnorodny zespół składa się z osób o różnym pochodzeniu, wieku i płci, ale także różnych osobistych cechach, wartościach i standardach. Mogą one stanowić

pierwszą linię obrony przed dyskryminacją. Ale nie jest to jedyna zaleta różnorodnych zespołów – są silniejsze, a ich różnorodność pomaga w osiągnięciu celów organizacyjnych.

Różnorodność nie pojawia się samoistnie, wymaga aktywnej pracy organizacyjnej. Działania w kierunku zwiększenia różnorodności przynoszą organizacji znaczące korzyści, takie jak szersze spojrzenie na świat, większa kreatywność w rozwiązywaniu problemów i bardziej różnorodna baza wolontariuszy, co ułatwia rekrutację osób z różnych środowisk.

Pierwszym krokiem jest stworzenie mapy obecnego zespołu – jakie osoby wchodzi w jego skład, a jakich osób brakuje. Kolejnym krokiem jest przyjrzenie się sposobowi, w jaki organizacja kontaktuje się z potencjalnymi wolontariuszami. Przyciągnięcie bardziej różnorodnego zespołu może wymagać zmiany procesu rekrutacji, bo wykorzystywanie tych samych kanałów i metod komunikacji nie sprawi, że nagle pojawią się

zupełnie nowe grupy chętnych. Na przykład skontaktowanie się z osobami z wymian studenckich przyciągnie osoby o różnym pochodzeniu, ale na takim samym poziomie edukacji. Czy jest prosty sposób na dotarcie do konkretnych grup w społeczności? Jak przygotować komunikację skierowaną do danej grupy? Warto pamiętać o tym, żeby przekaz był możliwie konkretny. Zamiast ogólnego zaproszenia do dołączenia do grona wolontariuszy, lepszym pomysłem może być szukanie chętnych do wykonania konkretnych zadań, sprofilowanych tak, aby mogły przyciągnąć konkretne grupy osób.

Takim przykładem może być próba dotarcia do grupy uchodźców i migrantów poprzez zaangażowanie w działania kobiet z tych mniejszości. Ze względu na rolę, którą odgrywają w swojej kulturze, często biorą udział w aktywnościach, które wymagają tworzenia mieszanych grup kobiecych. Popularną w Holandii formą organizacji są międzynarodowe grupy kobiet. Należą do nich kobiety pochodzące z różnych krajów i kultur, są wśród nich także rodowite Holenderki. Większość grup wywodzi się z inicjatyw prywatnych, niektóre wspierają lokalne organizacje pomocowe. Kontaktując się z takimi grupami i przyglądając potrzebom wszystkich osób, łatwiej jest dostrzec potencjalne obszary zaangażowania.

Warto pamiętać, że nie wszyscy wolontariusze będą równie zaangażowani w wykonywanie swoich zadań. Wolontariuszy można z grubsza podzielić na cztery typy:

1. Incydentalni wolontariusze

Osoby, które chcą pomóc, ale nie robią tego regularnie.

2. Powracający wolontariusze

Wolontariusze konsekwentnie trzymający się swoich grafików. Zgłaszają się do pomocy raz czy dwa razy w trakcie festiwalu, ale obawiają się brać na siebie więcej zadań. Są pomocni w trakcie swoich dyżurów, ale mniej solidni.

3. Stali wolontariusze

Najbardziej solidni i konsekwentni wolontariusze. Często jako pierwsi przesyłają zgłoszenia. Najlepiej opisuje ich zwrot „godni zaufania”.

4. Odpowiedzialni wolontariusze

Najwyższy poziom wolontariatu. Odpowiedzialni wolontariusze to najbardziej zaufani członkowie zespołu. Nie trzeba martwić się o to, czy i kiedy się pojawią.

Walka z dyskryminacją

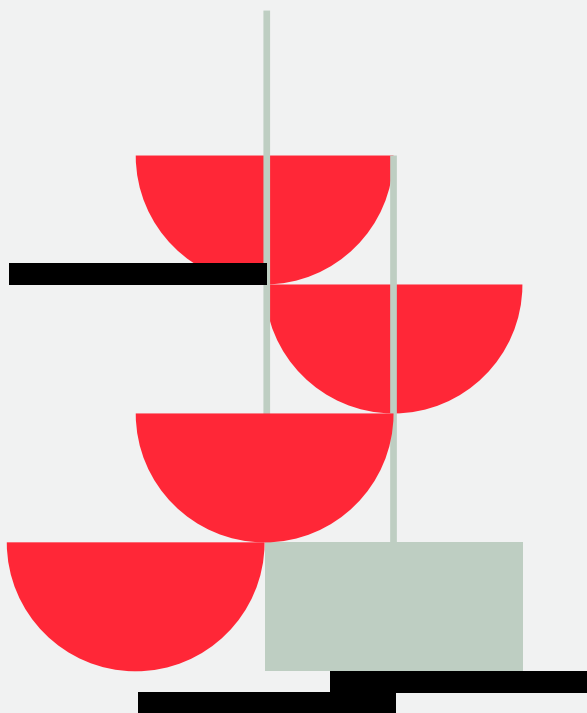
Dyskryminacja często nie jest zgłaszana, ale nie znaczy to, że się nie zdarza. Sprawia to, że problem jest niewidoczny, co utrudnia osobom, które chcą z nim walczyć, podjęcie odpowiednich działań.

Jak częsta jest dyskryminacja? Gdzie zdarzają się przypadki dyskryminacji i rasizmu? Jakie konsekwencje ma dyskryminacja dla osób, które jej doświadczają? Poznanie odpowiedzi na te pytania jest kluczowe, by móc podejmować sprofilowane działania antydyskryminacyjne. Dlatego tak ważne jest zgłaszanie przypadków dyskryminacji. Dotyczy to wszelkich jej przejawów – w danej organizacji, w stosunku do jej członków oraz publiczności, oraz wśród widzów.

Aby osoby czuły się wystarczająco pewnie, żeby porozmawiać z przedstawicielem organizacji, musi panować w niej kultura otwartości, a wolontariusze muszą wiedzieć, z kim powinni rozmawiać i jakie procedury stosuje się w takiej sytuacji. Inną kluczową sprawą jest informacja zwrotna. Należy powiadamiać wolontariuszy o tym, co dzieje się w związku z ich skargą. Poza czekaniem na to, aż wolontariusze zgłoszą się do przedstawicieli organizacji, trzeba też starać się aktywnie do nich dotrzeć. Prostem sposobem jest dodanie odpowiednich pytań w ankiecie wolontariackiej i otwarta rozmowa na ten temat.

Szkolenie antydyskryminacyjne

Aby pomóc wolontariuszom rozpoznać przypadki dyskryminacji i odpowiednio na nie zareagować, konieczne jest przygotowanie odpowiedniego szkolenia. Może się ono różnić w zależności od typu wolontariuszy. Im bardziej zaangażowani wolontariusze i im bardziej

odpowiedzialne zadania wykonują, tym bardziej szczegółowe powinno być szkolenie.

Przypadkowi i powracający wolontariusze muszą znać zasady i wiedzieć, z kim powinni porozmawiać, jeśli będą świadkami dyskryminacji. Pomoże im też wiedza o tym, jak rozpoznać przypadki dyskryminacji i praktyczne wskazówki na temat tego, jak na nią zareagować. Najbardziej logicznym wyjściem jest ogólne zwrócenie uwagi na ten temat, na przykład podczas ogólnego spotkania wolontariackiego. Trzeba pamiętać, że nie wszyscy wolontariusze będą obecni na spotkaniu, więc warto udostępnić te informacje także w formie papierowej i/lub online.

Poza szkoleniem można też wykorzystać program wydarzenia, by zwrócić uwagę wolontariuszy na problem dyskryminacji. To bardziej praktyczne podejście, które trafi do większości z nich. Można na przykład poinformować wolontariuszy o filmach, które podejmują temat dyskryminacji. Można też zorganizować specjalny pokaz jednego z takich filmów dla wolontariuszy i opatrzyć go odpowiednim wstępem.

Informacje zwrotne z ankiet wolontariackich mogą być wykorzystane nie tylko do zoptymalizowania szkolenia, ale także do tego, by osoby mogły uczyć się od siebie

nawzajem, szukać okazji do dzielenia się doświadczeniami.

Dodatkowo można też poprosić powracających wolontariuszy, by opowiedzieli o swoich doświadczeniach z dyskryminacją podczas poprzednich edycji i dać im bardziej szczegółowe wskazówki odnośnie tego, jak reagować na dyskryminację.

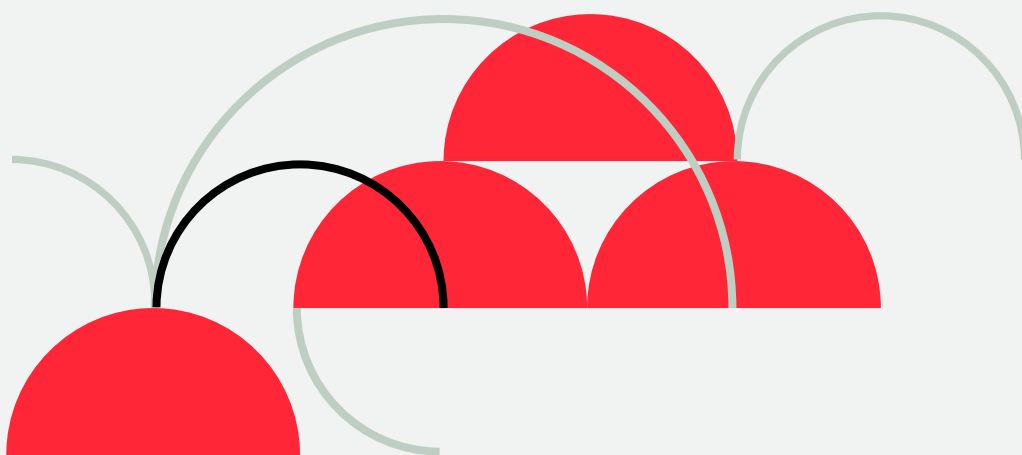
Dla stałych wolontariuszy, którzy pracują dla organizacji przez dłuższy czas i wykonują bardziej odpowiedzialne zadania, można zorganizować warsztat, najlepiej praktyczny, dzięki któremu dowiedzą się, jak radzić sobie z takimi sytuacjami.

Odpowiedzialni wolontariusze: szkolenie tej grupy będzie miało największy wpływ na organizację. Są to też osoby, do których będą zwracać się inni wolontariusze, chcący zgłosić przypadki dyskryminacji. Ich szkolenie powinno być bardziej szczegółowe i łączyć zagadnienia teoretyczne i praktyczne. Można na nim poruszyć tematy takie jak mowa nienawiści, zbrodnie nienawiści, radykalizacja w Europie, różnice/różnorodność w społecznościach azjatyckich i afrykańskich, dyskryminacja kobiet i osób LGBTQ, przepisy prawne obowiązujące w danym kraju. Można też przeprowadzić ćwiczenie z odgrywaniem ról. Dobrym pomysłem jest też dzielenie się doświadczeniami z innymi organizacjami i wysłuchanie osób, które doświadczyły dyskryminacji. Można to zrobić na przykład kontaktując się z lokalnymi organizacjami wspierającymi społeczność LGBTQ.

Podobnie jak w przypadku innych projektów i ewaluacji szkoleń, dobrze jest dostosować je do potrzeb danej organizacji i jej wolontariuszy.

Współpraca z organizacjami pozarządowymi zaangażowanymi w pomoc uchodźcom i migrantom

Studium przypadku: festiwal Helsinki Cine Aasia

Współpraca z organizacjami pozarządowymi może być niezwykle korzystna dla festiwalu, samych organizacji, oraz dla publiczności i zebranej wokół wydarzenia społeczności. Są różne poziomy, na jakich może angażować się festiwal, może też wykorzystać wiedzę i zasoby lokalnych, krajowych, a czasem nawet międzynarodowych organizacji pozarządowych.

Mapowanie organizacji pozarządowych

Po pierwsze, festiwal powinien stworzyć mapę lokalnych organizacji pozarządowych. Być może ma już kontakt z organizacjami, z którymi współpracował w przeszłości. Dobrze jest stworzyć listę takich kontaktów, dostępną dla całej festiwalowej ekipy, regularnie ją uaktualniać i umożliwić organizatorom festiwalu dodawanie nowych punktów. Dobrze jest poprosić zespół i wolontariuszy, żeby zastanowili się nad tym, z jakimi organizacjami mieli kontakt, i dodać je do listy. W niektórych krajach istnieją specjalne platformy dla organizacji pozarządowych (w Finlandii jest to FINGO), dzięki którym łatwo jest

się z nimi skontaktować.

Po drugie, aby znaleźć odpowiednich partnerów, festiwal powinien określić profil odpowiadającej mu organizacji i cele współpracy. W przypadku festiwalu kina azjatyckiego jest wiele możliwości – lokalne organizacje promujące kulturę danego kraju Azji, zajmujące się ochroną środowiska, wspierające imigrantów, walczące o prawa kobiet czy mniejszości seksualnych. Partnerzy mogą zmieniać się co roku, zależnie od tematyki programu czy konkretnych wydarzeń.

Jednym ze sposobów na rozwinięcie współpracy i zaangażowanie migrantów w festiwal w charakterze wolontariuszy, ekspertów czy widzów, jest współpraca z różnymi krajowymi organizacjami pozarządowymi. Współpraca z nimi może nawet okazać się źródłem finansowania – niektóre organizacje mają dostęp do innych programów lub mogą współprodukować część festiwalowego programu, na przykład sponsorować wydarzenie towarzyszące festiwalowi lub pokazy konkretnego filmu, który wyjątkowo dobrze ukazuje zagadnienie, którymi się zajmują.

Rekomendacje:

- wykorzystywanie znajomości,
- współpraca z organizacjami lokalnymi/zrzeszeniem organizacji na poziomie unijnym,
- mapowanie i kategoryzowanie różnych rodzajów organizacji pozarządowych (np. zajmujące się środowiskiem, imigrantami, kobietami itp.).

Finansowanie

W Finlandii istnieje fundusz Ministerstwa Spraw Zagranicznych, który wspiera projekty współprodukowane w partnerstwie z organizacjami pozarządowymi. Program musi obejmować zagadnienia takie jak wspieranie migrantów, rasizm, ekologia, uczciwy handel itp. Fiński festiwal Cinemaissi, specjalizujący się w kinie południowoamerykańskim, korzystał ze wsparcia funduszu przy organizacji wydarzenia. Organizatorzy mieli pozytywne i negatywne doświadczenia – twierdzili, że stworzenie wniosku o dofinansowanie i raportu z prze-

biegu projektu wymagało od zespołu festiwalu bardzo dużo czasochłonnej pracy biurokratycznej. Z drugiej strony dofinansowanie pozwoliło na rozwój specjalnego programu, który obejmował pokazy filmowe i debaty. Warto sprawdzić, czy podobne fundusze istnieją też w innych krajach europejskich.

Inną opcją współpracy z organizacją pozarządową są pokazy filmów, które poruszają tematy zgodne z jej profilem. W takich przypadkach można podzielić się kosztami pokazów. Zazwyczaj organizacje pozarządowe skupiają się na kulturze konkretnych krajów, to „towarzystwa przyjaźni”, które łączą osoby pochodzące z danego kraju mieszkające w okolicy i organizują wydarzenia kulturalne prezentujące jego rzemiosło, jedzenie, muzykę czy taniec. Współpraca z organizacją pozwala dotrzeć do jej członków – migrantów i osób zainteresowanych konkretnym krajem – i zachęcić ich do uczestnictwa w festiwalu. W przypadku takiej współpracy trzeba zwrócić szczególną uwagę na widoczność organizacji partnerskiej, zapewniając w katalogu festiwalowym czy na stronie internetowej miejsce, w którym będzie mogła zaprezentować swoją działalność.

Organizacja pozarządowa z konkretną misją, na przykład zajmująca się ochroną środowiska Greenpeace, może być dobrym partnerem dla konkretnego filmu, który porusza związane z nią tematy, takie jak kryzys klimatyczny, kwestie związane ze środowiskiem naturalnym, czy polityka energetyczna w Azji.

Rekomendacje:

- współprodukcja wydarzenia – podział kosztów,
- wykorzystanie funduszy na konkretny program festiwalu, w tym na przykład pokazy filmowe, wykłady i warsztaty.

Wolontariusze

Festiwalowych wolontariuszy często można znaleźć w organizacjach pozarządowych, z którymi współpracuje festiwal. Międzynarodowe towarzystwa przyjaźni są dobrym źródłem wolontariuszy, którzy posiadają pożądaną umiejętność językową. Członkowie towarzystw często cieszą się z możliwości poznania osób z zaprzyjaźnionych krajów i mogą być opiekunami gości festiwalowych.

Wydarzenia towarzyszące

Jednym ze sposobów zaangażowania organizacji pozarządowych jest tworzenie wydarzeń towarzyszących, podczas których organizacje te mogą zaprezentować swoje działania kulturalne, na przykład taniec czy rzemiosło, lub wystąpić w roli ekspertów w ramach wykładu czy debaty.

Festiwal Helsinki Cine Aasia od lat organizuje wykłady na tematy powiązane z filmami prezentowanymi na festiwalu. Tego rodzaju wydarzenia są dobrym sposobem na to, by małe festiwale, które nie mogą pozwolić sobie na zapraszanie wielu gości, mogły przedstawić konkretne tytuły publiczności, która jest zainteresowana rozmową po seansie lub dowiedzeniem się czegoś więcej na poruszane w filmach tematy.

Rozmowy z filmowcami skupiają się na filmie i jego produkcji, natomiast inni rozmówcy mogą opowiedzieć więcej o konkretnym temacie, który pojawia się w filmie, na przykład migracji, sytuacji kobiet, czy mniejszości seksualnych, lub przedyskutować konkretny, znaczący w kontekście fabuły element kulturowy.

Wiele organizacji pozarządowych ma własnych specjalistów lub osoby o szerokiej wiedzy, które mogą opowiedzieć o ideach czy zjawiskach pokazanych w filmie. Można zaprosić do rozmowy ekspertów dwóch lub więcej organizacji, mogą też porozmawiać na konkretny temat z twórcami filmu. Wiele organizacji zrzesza też osoby biegłe w przygotowywaniu azjatyckich potraw czy prezentowaniu pewnych aspektów lokalnej kultury ludowej – włączenie ich do programu festiwalu może go wzbogacić.

Wydarzenia towarzyszące mogą pomóc stworzyć oprawę dla filmów z programu lub wyjaśnić pewne ich konteksty, a także przyciągnąć szerszą publiczność i wolontariuszy, którzy zaangażują się w produkcję wydarzenia.

Filmy, trzon festiwalowego programu, są chronione prawami autorskimi, ale wydarzenia towarzyszące, takie jak debaty i warsztaty, łatwiej jest pokazać online, o ile uczestnicy wyrażą na to zgodę. Dzięki temu możliwe jest poszerzenie festiwalowej społeczności.

Możliwe wydarzenia towarzyszące (na żywo i online):

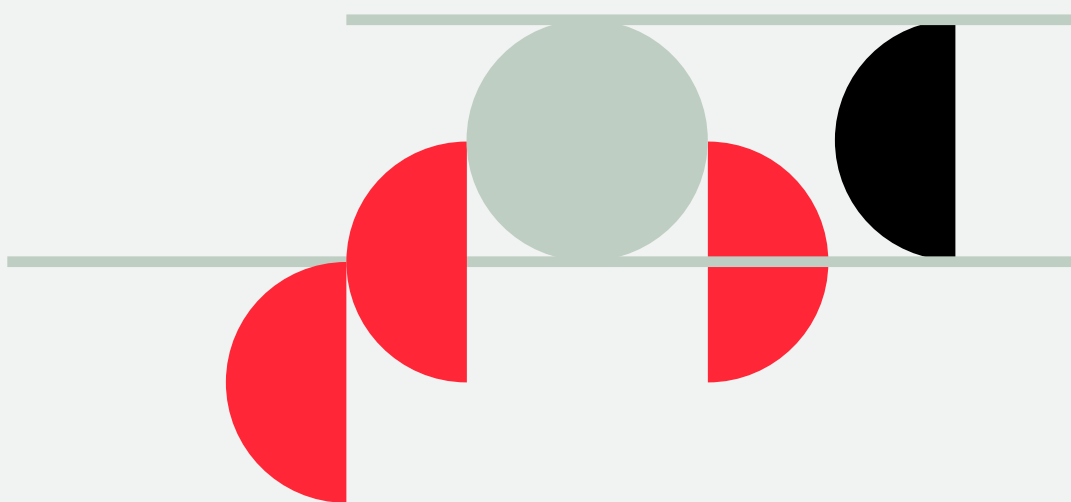
- wykłady, zapowiedzi, rozmowy,
- dyskusje panelowe,
- warsztaty poświęcone nauce nowych umiejętności lub form rękodzieła,
- pokazy artystyczne,
- wellness (joga, masaże, kosmetyka itp.).

Miejsca

Organizacje pozarządowe mogą poszerzyć katalog miejsc, w których odbywają się wydarzenia festiwalowe. Pokazy filmowe wymagają odpowiednich warunków, zapewniających dobrą jakość projekcji, ale w przypadku innych wydarzeń można wykazać się większą kreatywnością. Podczas Middle-East Film and Art Festival niektóre projekcje odbywały się w szyickim meczecie w Helsinkach. Dzięki temu wielu niemużulmańskich członków lokalnej społeczności po raz pierwszy odwiedziło meczet i spróbowało bliskowschodniej herbaty i słodczy przygotowanych przez mużulmańską wspólnotę. Festiwal animacji w fińskim Turku instaluje mały ekran w spa – oglądając krótkometrażowe animacje, widzowie mogą zażywać relaksującej kąpieli. Dzięki przenośnym projektorom DCP i pokazom online, festiwale mogą dziś eksperymentować z pokazami w nietypowych lokalizacjach, na przykład na śniegu czy budynku.

Angażowanie szkół oraz działania edukacyjne podczas festiwalu i poza nim

Studium przypadku: Far East Film Festival w Udine

Działania edukacyjne pozwalają na przekazywanie wiedzy na temat kultury, obyczajowości, czy sytuacji politycznej krajów Azji. W okołofestiwalowych działaniach edukacyjnych istotne jest stworzenie przestrzeni i wydarzeń ułatwiających kontakt z odległymi kulturowo krajami. Tego typu działania skierowane powinny być nie tylko do festiwalowej publiczności, ale także dzieci i młodzieży, które w przyszłości stanowią grupę festiwalowej publiczności. Poprzez działania edukacyjne prowadzone we współpracy ze szkołami, młodzi widzowie poznają nie tylko azjatyckie kino, lecz za jego pośrednictwem otwierają się na różnorodność kulturową, ucząc się wrażliwości i tolerancji.

We Włoszech edukacja filmowa nie jest formalnie częścią programu szkolnego, chociaż czasem jest dostępna jako zajęcia fakultatywne, zwłaszcza na poziomie szkoły średniej. Filmoznawstwo jest przedmiotem wykładanym w około stu liceach artystycznych. W wielu szkołach

edukacja filmowa jest integralną częścią przedmiotów humanistycznych.

Far East Film Festival przygotowuje programy edukacji filmowej dla szkół od wczesnych lat 90., zarówno podczas festiwalu, jak i przez pozostałą część roku, w formie wydarzeń specjalnych. Nawet jeśli film wykorzystywany jest do ukazania innych kultur, integracji społecznej czy aktywności antydyskryminacyjnych, duży nacisk położony jest na docenianie formy i języka filmowego, w przeciwieństwie do podejścia, które większą uwagę przywiązuje do jego treści i przekazu.

Takie aktywności kierowane są do dwóch różnych grup docelowych. Jedną stanowią nauczyciele, drugą uczniowie szkół podstawowych i średnich w wieku 6-19 lat.

W zależności od programu nauczania i ich zainteresowań, nauczycielom można proponować kursy dotyczące społecznych, kulturowych i historycznych aspektów Azji, albo programy rozwijające znajomość

sztuki filmowej. Oba rodzaje kursów są czasem oferowane jako wydarzenia towarzyszące festiwalu przeznaczone dla szerokiej publiczności, ale można dostosować je do potrzeb nauczycieli.

Uczniowie mogą wziąć udział w specjalnych pokazach kinowych, do których wprowadzenie przygotowują filmowcy lub eksperci z Azji, oraz w projekcjach w szkołach i warsztatach. W niektórych przypadkach mogą wziąć udział w stażach i stać się częścią festiwalowego zespołu.

Przez lata Far East Film Festival eksperymentował z różnymi formatami takich wydarzeń. Poniżej prezentujemy przykłady aktywności, które przygotowaliśmy:

1. Pokazy kinowe

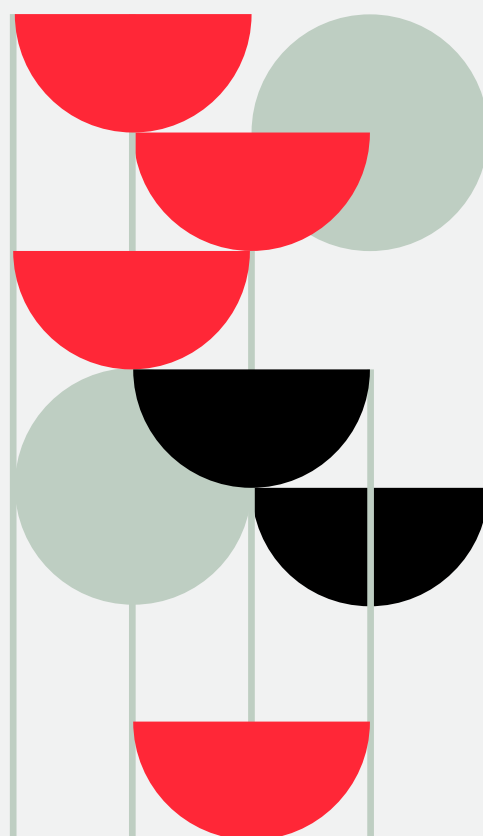
Pokazy kinowe filmów festiwalowych, w języku oryginalnym z angielskimi i włoskimi napisami oraz udziałem gości (aktorów, reżyserów, producentów, scenarzystów), dostępne dla szkół. Selekcjonerzy festiwalu wybierają z filmy odpowiednie i interesujące dla młodzieży, a następnie zapraszają na nie szkoły. Czasem są to pokazy poranne, odbywające się w czasie lekcji, czasem projekcje popołudniowe. W ten sposób uczniowie także mają okazję poczuć festiwalową atmosferę.

Pokazy mogą skupiać się na konkretnych zagadnieniach powiązanych z profilami szkół. Dla technikum gastronomicznego zorganizowany został specjalny pokaz dokumentu „Ramen Heads,” opowiadającego o japońskich twórcach ramen, poprzedzony degustacją w tymczasowym ramen barze, który powstał na czas festiwalu. Podobnego pokazu doczekał się skupiający się na kuchni koreańskiej film „Little Forest”.

Niektóre włoskie szkoły oferują lekcje chińskiego. Ich uczniowie byli zapraszani na pokazy chińskich filmów, opatrzone specjalnym wstępem festiwalowego konsultanta do spraw kina Chin.

2. Pokazy w szkołach

To ciekawa alternatywa dla pokazów festiwalowych, choć nie oferują takiego zaangażowania jak uczestnictwo w festiwalu. Aby ograniczyć koszty,

zwykle pokazywane w ten sposób były filmy starsze i posiadające włoskiego dystrybutora. Włoskie prawo autorskie pozwala na organizowanie takich pokazów bez konieczności uiszczania opłaty licencyjnej, o ile odbywają się w szkołach i przeznaczone są wyłącznie dla uczniów.

3. Konferencje

Aby przygotować uczniów na pokazy szkolne i kinowe, festiwal oferuje konferencje, składające się z jednego lub więcej dwugodzinnych modułów poświęconych różnym tematom, w tym historii i najważniejszym momentom w kinematografiach narodowych państw festiwalowych, gatunkom filmowym i ich ewolucji w różnych krajach, czy porównaniu azjatyckiej i nieazjatyckiej animacji. Większość tematów jest interesująca, bo łączy się ze szkolnym programem nauczania (np. gatunki filmowe są powiązane z gatunkami literackimi) i pozwala na zdobycie interesujących umiejętności (np. porównywanie różnych podejść do tego samego gatunku podkreśla wagę rozpoznawania

wzajemnych wpływów między różnymi obszarami i jest dobrym wstępem do stosowania tego podejścia także w innych tematach).

4. Warsztaty produkcji wideo

Udine Far East Film Festival organizuje warsztaty wideo w szkołach, żeby pobudzić zainteresowanie lokalnymi społecznościami migranckimi. Filmy dokumentalne przygotowane w trakcie warsztatów pokazują historie uczniów z migranckich rodzin i ich bliskich. Uczestnicy kursu stykają się z różnymi kulturami i pośrednio uczą się znaczenia akceptacji i ciekawości innych kultur. W przypadku tego rodzaju warsztatu ważne jest aktywne zaangażowanie nauczycieli, którzy mogą współpracować z prowadzącymi zajęcia filmowcami i koordynować działania grupy.

Uczniowie poznają proces tworzenia scenariusza, kręcenia i produkcji filmów dokumentalnych podczas kursu poprzedzającego rozpoczęcie zdjęć do dokumentu. Filmy powstają w trakcie festiwalu.

Ważną zaletą warsztatów jest to, że uczniowie odpowiadają i za tworzenie, i za promocję filmów. Dzięki swojemu zaangażowaniu mogą łatwo dotrzeć do młodej publiczności i stać się przykładem edukacji rówieśniczej.

Niestety koszty warsztatów są dość wysokie ze względu na konieczność zaangażowania doświadczonego filmowca i scenarzysty na około 20-30 godzin, nie licząc czasu trwania zdjęć do dokumentu i jego montażu.

5. Inne warsztaty

Warsztaty skierowane do młodszych uczniów, które mają na celu zapoznanie ich z różnymi kulturami Azji, mogą być zorganizowane wokół tematów takich jak gra cieni, japoński teatr kamishibai, czy muzyka filmowa wykorzystująca azjatyckie instrumenty i dźwięki. Inne tematy niepowiązane bezpośrednio z kinem, które mogą być ciekawe dla młodszych uczestników, to origami, haiku, rękodzieło i taniec. Bardzo ważne jest zaangażowanie członków lokalnych społeczności pochodzących z tych krajów i powierzenie im roli ambasadorów ich kultur.

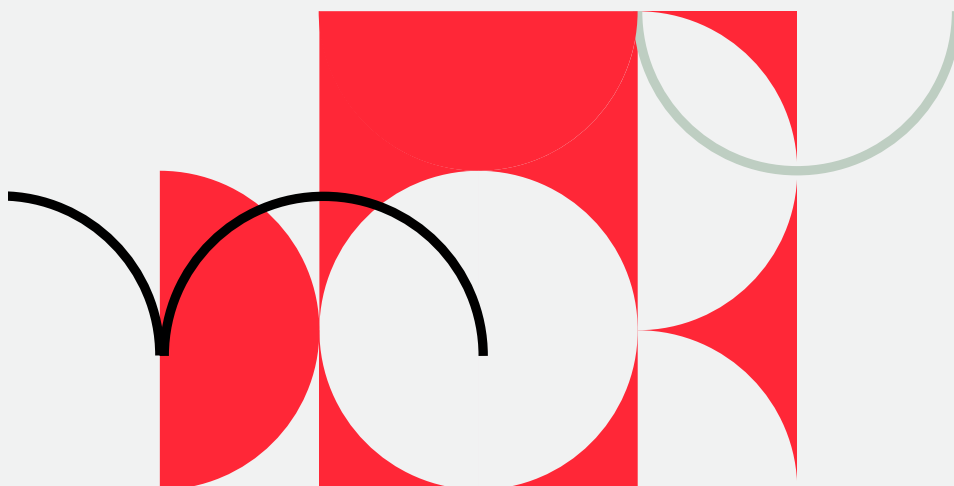
We Włoszech finansowanie takich projektów zwykle leży po stronie szkół, które mogą pozyskać na nie fundusze z Ministerstwa Edukacji, o ile zaplanowane są z przynajmniej rocznym wyprzedzeniem. W innych przypadkach szkoły proszą uczniów o opłacenie kosztów wydarzenia (w przypadku pokazów kinowych grupom szkolnym przysługują zwykle specjalne ulgowe bilety).

Osiąganiu jak najlepszych rezultatów sprzyja utrzymywanie dobrych stosunków ze szkołami, a zwłaszcza z nauczycielami, którzy odpowiedzialni są za dodatkowe zajęcia edukacyjne (szkoły wyznaczają zwykle osoby odpowiedzialne za konkretne projekty czy rodzaje aktywności). W związku z tym bardzo ważne jest, by dostosować ofertę festiwalową do potrzeb szkół i stworzyć możliwość ewaluacji konkretnych aktywności po ich zakończeniu.

Niezwykle ważne jest utrzymywanie dobrych stosunków ze szkołami przez cały rok, przed rozpoczęciem festiwalu i po jego zakończeniu, bowiem sprzyja to budowaniu zaufania między zaangażowanymi placówkami i organizatorami wydarzenia.

Docieranie do imigrantów i ekspatów oraz angażowanie ich w działania kulturalne

Studium przypadku: Azjatycki Festiwal Filmowy
Pięć Smaków w Warszawie

Kultura jest jednym z najważniejszych elementów integracji i edukacji. Imigrantom uczestniczącym w życiu kulturalnym łatwiej jest zrozumieć otoczenie, miasto i jego mieszkańców, oraz nawiązywać relacje społeczne. Włączanie imigrantów w działania kulturalne przynosi ogromne korzyści zarówno im samym, jak i miastu, lokalnym społecznościom i organizacjom kulturalnym. Idealna sytuacja zakłada przenikanie się różnych kultur, tworzenie więzi i relacji, oraz wzajemną inspirację.

Niestety rozpoczęcie prawdziwego dialogu jest wyzwaniem dla obu stron. Organizacje i instytucje kultury często nie są gotowe do tworzenia oferty, której odbiorcami są także imigranci, a imigranci nie są wystarczająco zmotywowani do angażowania się w wydarzenia kulturalne.

Świadomość roli organizacji/instytucji kultury w integ-

racji imigrantów nie jest powszechna. Organizacje i instytucje kultury nie opracowały jeszcze metod przełamywania barier i włączania imigrantów do ich bezpłatnych, dotowanych przez miasto projektów i aktywności. Instytucjom i organizacjom brakuje relacji i komunikacji z imigrantami, co skutkuje niewiedzą o ich potrzebach i zainteresowaniach, oraz trudnościami w dotarciu do nich z informacjami o ofercie kulturalnej.

Bardzo często programy działań instytucji kultury „nie widzą” migrantów jako ich odbiorców. Można założyć, że integracja imigrantów to nowe wyzwanie i panuje w tej kwestii duża nieświadomość w zakresie:

- środowiska migrantów,
- potrzeb imigrantów,

- ograniczonej znajomości lokalnego języka wśród imigrantów, podczas gdy oferta kulturalna prezentowana jest głównie w języku lokalnym,
- ograniczonej znajomości języków obcych wśród lokalnej społeczności, w tym także wśród pracowników sektora kultury, co prowadzi do trudności w komunikacji i niewystarczającego poziomu kompetencji międzykulturowych pracowników sektora kultury,
- możliwych trudności w kontakcie ze społecznościami migranckimi; nieświadomości tego, gdzie przebywają, gdzie można ich spotkać, jak dotrzeć do nich z informacjami,
- braku czasu na uczestnictwo w kulturze wśród imigrantów zarobkowych; w niedzielę, gdy mogą dysponować czasem wolnym, instytucje/organizacje zwykle nie pracują.

Brakuje aktywności i rozwiązań, które mogłyby wspomagać lokalną integrację. Imigranci są rozproszeni, dysponujemy niewielką ilością danych na temat tego, gdzie mieszkają i przebywają. Niskie zarobki powodują, że imigranci często mieszkają w dzielnicach peryferyjnych i zaniedbanych, co nie sprzyja integracji i przyczynia się do tworzenia zamkniętych społeczności migranckich. Migranci spędzają czas głównie ze znajomymi – krajanami i innymi obcokrajowcami. Rzadko biorą udział w życiu dzielnicy – najczęściej brakuje im informacji o tym, co dzieje się w okolicy, nie znają darmowej oferty kulturalnej, edukacyjnej i sportowej. Bezdyskusyjnie istnieje bariera ekonomiczna, która utrudnia im partycypację w życiu społecznym – wielu migrantów, zwłaszcza migrantów zarobkowych, żyje bardzo oszczędnie, nierzadko wspierając finansowo pozostałe w kraju rodziny. Często wydawanie pieniędzy na przyjemności oraz budowanie życia społecznego, które rozgrywa się głównie w sferze publicznej, wydaje się niepotrzebnym luksusem.

Sami imigranci wskazują trzy główne przeszkody w uczestnictwie w kulturze:

- dostęp do informacji, nieświadomość tego, jakie wydarzenia kulturalne rozgrywają się w mieście - oferta instytucji/organizacji jest dostępna tylko dla osób, które aktywnie poszukują tych informacji; nie znamy preferowanych kanałów dystrybucji informacji wśród imigrantów, ogólne obserwacje wskazują, że obecne kanały komunikacji nie są skuteczne;

- wyobcowanie, niepewność tego, czy będą w stanie zrozumieć wydarzenie, czy będą czuli się mile widziani, bariera językowa;
- bariera ekonomiczna – brak informacji o koszcie uczestnictwa w wydarzeniu zniechęca migrantów do podejmowania ryzyka, często całkowicie rezygnują z uczestnictwa w płatnych wydarzeniach kulturalnych.

Rozważając możliwość zaangażowania migrantów w wydarzenie kulturalne trzeba wziąć pod uwagę wymienione powyżej okoliczności oraz główne potrzeby wyrażane przez imigrantów:

- potrzeba stworzenia społeczności,
- potrzeba zdobycia wiedzy o kulturze kraju, w którym przebywają,
- potrzeba uwidocznienia własnej kultury,
- potrzeba współtworzenia.

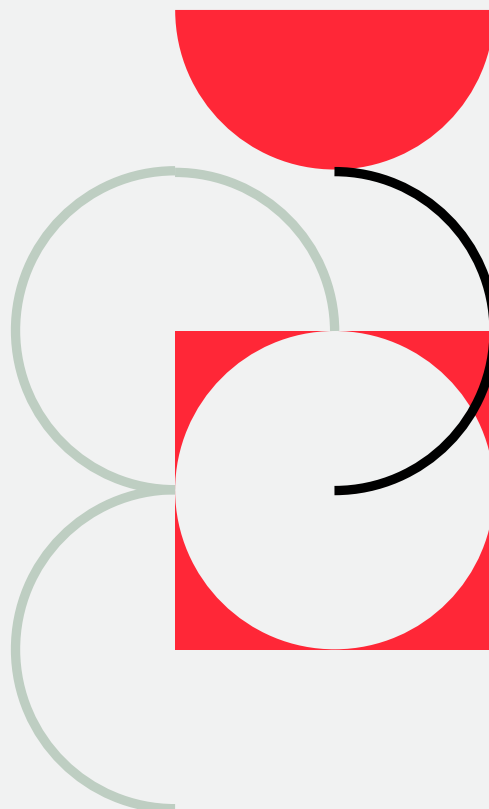
Przygotowanie projektów kulturalnych angażujących/kierowanych do imigrantów powinno zakładać:

- edukację personelu i rozwijanie kompetencji międzykulturowych – umiejętności oparte na szacunku dla różnorodności, wiedzy i umiejętności integracji (np. warsztaty antydyskryminacyjne, warsztaty wrażliwości kulturowej, przygotowanie do współpracy z imigrantami we wdrażaniu aktywności skierowanych do imigrantów i tworzeniu wspólnych projektów kulturalnych),
- tworzenie sieci mentorów/pośredników/lokalnych liderów, którzy pomogą dotrzeć do i wejść w interakcje ze społecznością, oraz pomogą społeczności odkryć i wyrazić jej potrzeby,
- zapewnienie poczucia bezpieczeństwa – odpowiadanie na wszelkie rasistowskie ataki na przedstawicieli innych kultur, wyznań i religii poprzez powiadamianie o nich i ich publiczne potępienie.

Jak skutecznie dotrzeć do imigrantów i zaangażować ich w działania kulturalne? Jak skłonić ich do uczestnictwa w festiwalach?

Rekomendacje:

- zapewnienie dostępności wszystkich treści poprzez przygotowanie tłumaczeń / wersji językowych, zaznajomienie z kontekstem; adresowanie wydarzeń festiwalowych i elementów programu do konkretnych grup odbiorców,
- przygotowanie informacji sprofilowanych pod kątem konkretnej grupy w jej języku (ulotki, wydarzenia na stronach i grupach w mediach społecznościowych),
- dotarcie do społeczności imigranckich, ich lokalnych biznesów, punktów usługowych i restauracji z drukowanymi materiałami informacyjnymi, przekazanie bezpłatnych biletów,
- zdobycie wsparcia lokalnych liderów społeczności imigranckich – pomoc w rozpowszechnianiu informacji,
- udostępnianie informacji o wydarzeniach w grupach imigranckich w mediach społecznościowych,
- współpraca z organizacjami pozarządowymi wspierającymi imigrantów, przekazywanie im informacji o wydarzeniach i bezpłatnych biletów,
- dotarcie do grup hobbystycznych migrantów o tematyce azjatyckiej,
- współpraca z anglojęzycznymi portalami i mediami informującymi o lokalnych wydarzeniach kulturalnych,
- dotarcie do społeczności studenckich, głównie na prywatnych uczelniach, zaproszenie ich do współpracy i wolontariatu,
- stworzenie przestrzeni dla zagranicznych biznesów, angażowanie/zapraszanie firm prowadzonych przez ekspatów, angażowanie ambasad, izb handlowych, zapraszanie ich na gale otwarcia i zamknięcia festiwalu, zapraszanie ich do organizacji bankietu podczas wydarzenia,
- zaoferowanie (za darmo lub niewielką opłatą pokrywającą koszty) stoisk handlowych małym biznesom prowadzonym przez imigrantów,
- prezentowanie wyjątkowych osób ze środowisk imigranckich na forum wydarzenia lub w jego mediach społecznościowych. Prezentowanie ich talentów, wyjątkowych umiejętności i lokalnej aktywności. Promowanie pozytywnego obrazu grup imigranckich,
- zapraszanie znanych osób ze środowisk imigranckich (np. wietnamskiej zwyciężczynie Masterchefa),
- organizowanie wydarzeń adresowanych do migrantów i tworzonych przy ich udziale, zwłaszcza w niedziele, które dla wielu imigrantów są jedynym wolnym dniem w tygodniu,
- całoroczne pozafestiwalowe działania integracyjne, współprowadzone przez imigrantów – warsztaty edukacyjne, artystyczne, filmowe i kulinarne, aktywności w szkołach i przedszkolach,

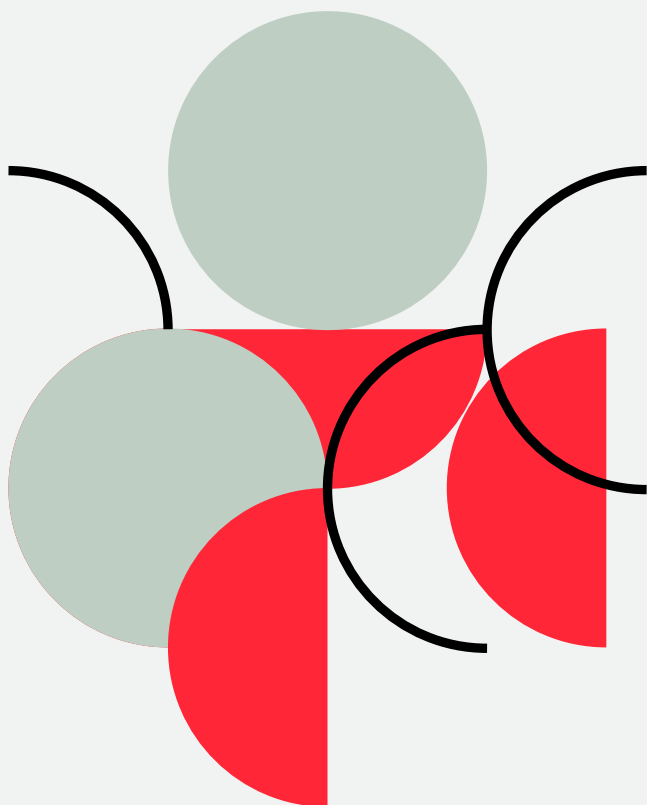

- angażowanie migrantów w festiwal – warsztaty kulinarne, debaty, konkursy itp.,
- bezpłatne wydarzenia dla dzieci, prowadzone przez migrantów, aktywności międzypokoleniowe, w których całe rodziny mogą brać razem udział – ma to ogromne znaczenie dla rodzin migranckich, w których dzieci mają szansę integrować się w szkole, ale ich rodzice często pozostają poza siecią społecznych relacji,
- planowanie wydarzeń towarzyszących – przyznawanie grupom imigranckim minigrantów, dzięki którym będą mogły realizować własne projekty w ramach festiwalu, zapewnienie im infrastruktury, zaplecza technicznego i wsparcia merytorycznego i organizacyjnego,
- aktywne wykorzystywanie programów pomocowych wspierających artystów ze społeczności imigranckich (programy stypendialne, rezydencje), włączanie ich w program festiwalu,
- angażowanie imigrantów w proces tworzenia promocji, planu komunikacji i programu festiwalu. Wspólne stworzenie listy rekomendacji i wytycznych,
- angażowanie cudzoziemców jako wolontariuszy; należy pamiętać o tym, że migranci nie zawsze znają lokalny język na poziomie umożliwiającym swobodną komunikację, w takim wypadku można przydzielić im osobę, która będzie ich wsparciem językowym; warto też pamiętać o barierach ekonomicznych, które napotykają wolontariusze z doświadczeniem migracji – nie wszyscy mogą sobie pozwolić na przejazdy transportem publicznym, eleganckie ubrania, czy posiłek; należy zapewnić im T-shirty, gorące posiłki i fundusze na bilety,
- wzięcie pod uwagę perspektywy migrantów – uwzględnienie działań integracyjnych w strategii rozwoju organizacji,
- tworzenie w ramach organizacji programów stażowych, które wykorzystują i rozwijają umiejętności zawodowe migrantów.

Fundacja Sztuki Arteria, organizator Azjatyckiego Festiwalu Filmowego Pięć Smaków, od początku swojego istnienia, próbuje włączać migrantów w swoje projekty. Poniżej przedstawiamy wybrane działania, które zostały zrealizowane na przestrzeni wieloletniej aktywności:

Podróż do Azji

Był to rodzaj zrealizowanej w roku 2006 gry terenowej, spektaklu dokumentalnego i spaceru akustycznego połączonego z performansem. Uczestnicy swoją „Podróż do Azji” zaczynali na stacji PKP Powiśle, pokonywali Wisłę pociągiem i wysiadali na stacji Stadion. Tam – zgodnie z wcześniej otrzymaną mapką – odwiedzali poszczególne miejsca, w których czekały na nich różne wydarzenia, zaaranżowane przez działaczy fundacji wspólnie z Wietnamską społecznością. Wydarzenie odbywało się na Stadionie Dziesięciolecia, który przez niemal 20 lat był jednym w swoim rodzaju wielokulturowym targowiskiem Europy i największym skupiskiem Wietnamczyków w Polsce.

Culture Lab

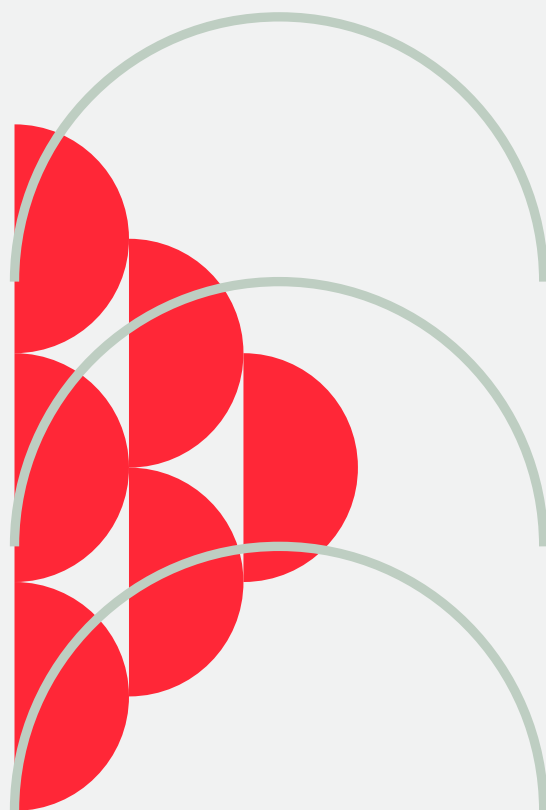
Culture Lab to jednorazowe działanie Fundacji Sztuki Arteria, które zrealizowane zostało od października do grudnia 2020. Projekt skierowany był do mieszkańców w Warszawie obcokrajowców, osób zainteresowanych realizacją wydarzeń kulturalnych i działaniami społecznymi oraz artystycznymi. W ramach projektu przeprowadzone zostało czterodniowe szkolenie: seria prezentacji dobrych praktyk, teorii działań społecznościowych, wymiana pomysłów na aktywność twórczą. Kolejnym etapem była warsztatowa praca nad wybranymi propozycjami, przygotowanie autorskich projektów pod okiem artystów, doświadczonych koordynatorów i producentów wydarzeń kulturalnych. Była to okazja do wspólnej pracy kreatywnej, twórczego działania, wymiany technik i narzędzi oraz osobistych historii. Efektem działań warsztatowych były krótkie dokumentalne formy filmowe, warszawski soundscape, mikro-warsztaty kulinarne dla leniwych, teledysk oraz filmowa etiuda.

Angażowanie przedstawicieli mniejszości wietnamskiej w działania festiwalowe

Partnerami wydarzeń festiwalowych są często restauracje prowadzone przez osoby pochodzenia wietnamskiego. Przy okazji otwarcia lub zamknięcia festiwalu oraz innych wydarzeń specjalnych restauratorzy przygotowują poczęstunek z tradycyjną kuchnią wietnamską. Często są to dania niezwykle wyszukane o wybitnych walorach smakowych, budzące duże zainteresowanie i podziw publiczności. Zaprzyjaźnieni z festiwalem Wietnamczycy często występują jako jego ambasadorowie, opowiadając w mediach o zwyczajach kulinarnych, czy specjalnych uroczystościach i tradycjach, a także prowadząc warsztaty. W ostatnim czasie były to zwykle krótkie wystąpienia, czy mikro-warsztaty, które zostały nagrane i udostępnione online.

Smak Pho

Festiwal Pięć Smaków był polskim dystrybutorem filmu Smak Pho, będącego opowieścią o mieszkającym w Warszawie wietnamskim kucharzu i jego dziesięcioletniej córce, która lepiej niż on odnajduje się w warszawskiej rzeczywistości. Film wyreżyserowany został przez Mariko Bobik, urodzoną w Japonii absolwentkę Szkoły Filmowej w Łodzi, zagrało w nim wielu aktorów pochodzenia wietnamskiego. Film budził duże zainteresowanie wietnamskiej społeczności, dlatego też, aby umożliwić jego odbiór osobom słabo mówiącym po polsku, zorganizowano projekcję ze specjalnie przygotowanymi wietnamskimi napisami. Pokaz odbył się w kinie położonym w okolicy uczęszczanej przez Wietnamczyków, a informacja o nim rozpowszechniana była również w języku wietnamskim.

Zakończenie

Niniejszy raport służy zebraniu aktywności, które mają promować działania antydyskryminacyjne. Zapotrzebowanie na takie praktyki nieustannie rośnie, przez co traktujemy nasze propozycje jako punkt wyjściowy do dalszych rozważań, co można jeszcze uwzględnić w kwestii zmniejszania działań o charakterze dyskryminacji na tle rasowym lub kulturowym.

Zbiór praktyk przedstawionych w raporcie przygotowały europejskie festiwale filmowe popularyzujące kino azjatyckie: Udine Far East Film Festival, Helsinki Cine Aasia i Camera Japan Festival w Rotterdamie i Amsterdamie pod kuratelą Azjatyckiego Festiwalu Filmowego Pięć Smaków. W ciągu pracy nad projektem, organizatorzy, selekcjonerzy i partnerzy festiwali dzielili się własnymi spostrzeżeniami, doświadczeniami i praktykami w obrębie działań antydyskryminacyjnych. Te, które wydały nam się najskuteczniejsze lub które wydają nam się kluczowe do zaimplementowania do codziennych praktyk, uwzględniliśmy w niniejszym projekcie, mając na uwadze ich niekompletny charakter. Mamy też nadzieję, że zebrane w raporcie działania przyczynią się do powstania większej inkluzywności przy organizacji wydarzeń filmowych i edukacyjnych.

Istotną częścią projektu było szerzenie świadomości w obrębie utrzymywania postaw tolerancji i otwartości na kultury pozaeuropejskie, propozycja wyjścia poza europocentryczny punkt widzenia, jak i rozwijanie świadomości dotyczącej procesów globalnych, ale i lokalnych w kontekście azjatyckim. Wierzymy, że odpowiedni sposób prezentowania sztuki filmowej, czy to na wydarzeniach filmowych, czy edukacyjnych, może stać się ważnym i silnym narzędziem do poszerzania horyzontów, budowania postaw otwartości i tolerancji.

Projekt Asian Cinema Education / Festiwal jako forma edukacji realizowany był w latach 2018-2021 przy wsparciu Unii Europejskiej w ramach programu Erasmus+.

Teksty:

Publikacja została przygotowana przez:

Nancy Fornoville

Fundację Sztuki Arteria,
organizatora Azjatyckiego
Festiwalu Filmowego Pięć
Smaków

Anna Mamińska

Eija Niskanen

www.piecsmakow.pl

Marco Villotta

Centro Espressioni
Cinematografiche, organizatora
Udine Far East Film Festival

With the support of the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Redakcja:

www.fareastfilm.com

Anna Mamińska

Stichting Tamago, organizatora
CAMERA JAPAN Festival

Łukasz Mańkowski

www.camerajapan.nl

Asian Cinema Education jest
częścią międzynarodowego
projektu partnerskiego „Festiwal
jako Forma Edukacji”
realizowanego przy wsparciu
Unii Europejskiej w ramach
programu Erasmus+.

Projekt graficzny:

Elokuvien Aasia ry., organizatora
festiwalu Helsinki Cine Aasia

Przemek Ostaszewski
www.multiversal.pl

www.helsinkicineaasia.fi

Więcej informacji o projekcie:

[www.piecsmakow.pl/
asiancinemaeducation](http://www.piecsmakow.pl/asiancinemaeducation)

Asian
Cinema
Education